

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมแห่งการเรียนรู้ (learning society) เป็นสังคมแห่งโลกปัจจุบัน มีปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายและซับซ้อนในมิติของสังคมวัฒนธรรมและความเป็นโลกาภิวัตน์รวมถึงการทำให้เป็นสังคมล้ำสมัยใหม่ (post modernity) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในสังคม ในแวดวงสังคมทางการศึกษาให้ความสำคัญในการให้ทุกคนได้เรียนรู้อย่างเท่าเทียมตามศักยภาพและความสนใจในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ประเด็นนี้ UNESCO ให้ความสำคัญว่าการจัดการศึกษาต้องสำหรับทุกคน (education for all) สำหรับสังคมไทยในมิติของการศึกษาแล้วให้ความสำคัญมาก จึงมีกำหนดหลักการ แนวคิดทางการศึกษาด้วยการตรากฎหมายว่าด้วยการศึกษาโดยเฉพาะมาตลอด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดระบบการศึกษา (มาตรา 15) กำหนดให้มีการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในกรณีการศึกษาตามอัธยาศัยกำหนดว่าเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542 : 5 - 6) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติยังได้ระบุไว้ว่า “ให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม” ตามนัยแห่งมาตรานี้ ชี้ให้เห็นว่าในอนาคตชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา และบริหารจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนของแต่ละท้องถิ่น หลักสูตรเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นก็มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชนมากขึ้นและเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของชุมชน ตลอดจนเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นหลักสูตรที่คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขด้วย (มาตรา 27 วรรค 2) ทั้งยังกล่าวถึงการจัดการกระบวนการเรียนรู้ โดยให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น (มาตรา 24 วรรค 3)

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยหลักของรัฐที่กำหนดแนวคิดและหลักการจัดการศึกษากับทั้งยังต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีการกำหนดนโยบายทางการศึกษารวมถึงมาตรการในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ (implementation) แนวทางในการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัย ต่างก็กำหนดให้มีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาเป็นหน่วยใกล้ชิดในการจัดการศึกษา สำหรับการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้วหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องที่มักเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปได้แก่ หน่วยงานที่ว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) หรือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาชาติ คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาสร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง

มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ โดยมาตรฐานที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก

นโยบาย สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้การศึกษาต่อเนื่องเป็นนโยบายต่อเนื่องที่จำเป็นต้องดำเนินการในการจัดการศึกษาต่อเนื่องให้แก่ประชาชน ใน 3 ด้าน คือพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต และพัฒนาสังคมและชุมชน อีกทั้งการพัฒนาหลักสูตรและสื่อเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถานศึกษาและภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ในฐานะสถานศึกษาที่มีบทบาทภารกิจในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประเภทการศึกษาต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย ในหลายปีงบประมาณที่ผ่านมาได้ดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาสังคมและชุมชน ในหลายหลักสูตร ให้แก่ประชาชนทั่วไป ครู กศน. วิทยากรผู้สอนวิชาชีพ และกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน และภิกษุสามเณร โดยดำเนินการจัดเองและจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย ในรูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มการเรียนรู้ รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง จากการทำหน้าที่ผ่านมาส่งผลให้สถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่รู้จักในภูมิภาคมากขึ้น จึงมีความต้องการและมีการขอความร่วมมือในการจัดการศึกษาต่อเนื่องในหลักสูตรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อเสนอโอกาสการเรียนรู้และให้ทางเลือกที่หลากหลายแก่ผู้เรียน เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคนไทยให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุข

ในการดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในงบประมาณ พ.ศ. 2555 ได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามโครงการจัดการศึกษาต่อเนื่องด้านวัฒนธรรมไทย เพื่อการมีงานทำหลายหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการประดิษฐ์บายศรีจากผ้า หลักสูตรการประดิษฐ์พานที่ใช้ในพิธีแต่งงาน หลักสูตรการประดิษฐ์พานพุ่มจากผ้าและดอกไม้ประดิษฐ์ หลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ หลักสูตรแกะสลักเทียน หลักสูตรลายรดน้ำ และหลักสูตรจิตรกรรมไทยประยุกต์ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้วิจัยจึงได้จัดทำสื่อประกอบการเรียนรู้ขึ้น และหนึ่งในหลักสูตรนั้นได้จัดทำสื่อเอกสารประกอบการเรียนหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนการศึกษาต่อเนื่อง และได้ทำการสำรวจความต้องการสื่อและประเมินผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน พบว่า ผู้เรียนมีความต้องการแบบฝึกปฏิบัติและวีดิทัศน์ประกอบเพื่อใช้เป็นสื่อทบทวนบทเรียน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาเพื่อพัฒนาชุดการเรียนการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ตามหลักการสร้างและพัฒนาชุดการเรียนรู้อย่างตนเอง สนองเจตนารมณ์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและสอดรับปรัชญา

การศึกษาเพื่อปวงชน (education for all) เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองและสื่อประกอบการเรียนในโอกาสต่อไป

เพื่อให้การนำชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพของเอกสารชุดการเรียน มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลการใช้ชุดการเรียนดังกล่าว เพื่อปรับปรุงและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและให้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญที่มีประสิทธิภาพ และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 จึงได้กำหนดจัดให้มีการประเมินผลการใช้ชุดการเรียนในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อหาประสิทธิภาพชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตร การประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ
3. เพื่อศึกษาความเหมาะสมของชุดการเรียนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้เรียนที่มีต่อชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ

สมมติฐานการศึกษา

1. ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด
2. คะแนนหลังเรียนโดยใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน

ขอบเขตการศึกษา

ด้านพื้นที่

การใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ กับกลุ่มผู้สมัครเข้าเรียนหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ของสถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จัด ณ สถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

1. เนื้อหาชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วย 7 ตอน คือ ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับบายศรีและการสู่ขวัญ ตอนที่ 2 ความรู้เบื้องต้นการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ตอนที่ 3 การประดิษฐ์พานบายศรีอีสาน ตอนที่ 4 การประดิษฐ์พานบายศรียกยอ ตอนที่ 5 การประดิษฐ์พานบายศรีพญานาค ตอนที่ 6 การประดิษฐ์พานบายศรีนกกุง และ ตอนที่ 7 การประกอบอาชีพและการจัดการ

2. ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วยด้านกายภาพ ด้านเนื้อหา ด้านการประเมินผล และด้านสื่อประกอบชุดการเรียนรู้ (วีดิทัศน์)

ด้านเวลา

ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ระยะเวลาตลอดหลักสูตร 84 ชั่วโมง โดยผู้เรียนรับชุดการเรียนรู้ในวันที่สมัครเข้าเรียนแล้วนำไปศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และเข้าพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ระหว่างวันที่ 21 – 25 เมษายน 2557

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

คำนิยามศัพท์ปฏิบัติการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

ชุดการเรียนรู้ หมายถึง สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ของสถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นสื่อประสม ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยศึกษาและปฏิบัติตามขั้นตอนตามคำแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้แล้วพบกลุ่มทำกิจกรรมตามที่สถานศึกษากำหนด โดยมีแบบฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหา 7 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับบายศรีและการสู่ขวัญ ตอนที่ 2 ความรู้เบื้องต้นการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ตอนที่ 3 การประดิษฐ์พานบายศรีอีสาน ตอนที่ 4 การประดิษฐ์พานบายศรียกยอ ตอนที่ 5 การประดิษฐ์พานบายศรีพญานาค ตอนที่ 6 การประดิษฐ์พานบายศรีนกกุง และ ตอนที่ 7 การประกอบอาชีพและการจัดการ

แบบประเมินตนเอง หมายถึง แบบประเมินตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน ใช้ในการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยการใช้ชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ

แบบฝึกปฏิบัติ หมายถึง เอกสารแบบฝึกปฏิบัติประกอบชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วยแบบประเมินตนเองก่อนและหลังเรียน และกิจกรรมตามเนื้อหาจำนวน 7 กิจกรรม เพื่อทบทวนบทเรียนและประเมินความรู้ระหว่างเรียน หลังเรียนจบแต่ละตอน พร้อมเฉลยและแนวทางการให้คะแนนสำหรับผู้สอนที่นำชุดการเรียนรู้ไปใช้จัดกิจกรรม และผู้เรียนที่เรียนรู้แบบเรียนรู้รายบุคคล หรือเรียนรู้แบบการศึกษาทางไกลผ่านสื่อ

ความเหมาะสม หมายถึง ความเหมาะสมของชุดการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ เกี่ยวกับกายภาพของชุดการเรียนรู้ เนื้อหาวิชา วีดิทัศน์ประกอบชุดการเรียนรู้ (DVD) และการประเมินผล

วีดิทัศน์ประกอบชุดการเรียนรู้ หมายถึง วีดิทัศน์ที่เป็นภาพเคลื่อนไหวแสดงการสาธิตการประดิษฐ์ส่วนประกอบของพานบายศรีสู่ขวัญตามเนื้อหาบทเรียน ที่จัดทำขึ้นในรูปแบบแผ่นดีวีดี (DVD) บรรจุในกล่องจำนวน 2 แผ่น

เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 หมายถึง เกณฑ์การหาประสิทธิภาพแบบฝึกปฏิบัติชุดการเรียนรู้การศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ โดยที่

- 80 ตัวแรก หมายถึง ผู้เรียนตอบแบบฝึกปฏิบัติได้ร้อยละ 80
- 80 ตัวหลัง หมายถึง คะแนนเฉลี่ยที่ผู้เรียนทั้งหมดทำได้จากการทำแบบประเมินหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 80

ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่สมัครเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญของสถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ แล้วทำกิจกรรม

ความคิดเห็น หมายถึง ระดับความคิดเห็นที่เป็นความรู้สึกของผู้เรียน และผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อการใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ในด้านกายภาพ ด้านเนื้อหา ด้านการประเมินผล และด้านสื่อประกอบชุดการเรียน (วีดิทัศน์)

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ
3. ได้ทราบความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อชุดการเรียนการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ
4. ได้ดำเนินการพัฒนาชุดการเรียนหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่มีประสิทธิภาพสำหรับจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในเนื้อหาการประดิษฐ์พานบายศรีสู่ขวัญ
5. ได้เอกสารชุดการเรียนที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ที่เป็นประโยชน์สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน กศน. ที่จัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับประชาชน ได้นำไปใช้ในการบริการการศึกษาต่อเนื่องแก่ประชาชน สร้างโอกาสให้ประชาชน ผู้สนใจได้เรียนรู้ด้วยตนเองสามารถพัฒนาไปสู่อาชีพที่เหมาะสมได้ และใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย